Вступ до КНИГИ ІСУСА НАВИНА

Книга названа за ім'ям головного героя, Ісуса (Навина), яке означає «Господь спасає» і є єврейським еквівалентом грецького імені Ісус. У книзі йдеться про військові кампанії ізраїльтян під час завоювання ними землі Ханаану під проводом цього вождя.

Зміст

1 – 12 Завоювання та заселення Ханаану

Призначення Ісуса Навина (1); підготовка та розвідка (2); перехід через Йордан (3 – 4); обрізання в Ґілґалі (5); завоювання Єрихону (6); Ай (7 – 8); у підніжжя гори Ебал, спорудження жертовника, читання закону (8); союз з ґібеонцями (9); південна кампанія (10); північна кампанія (11); підсумок завоювання землі (11 – 12)

13 – 22 Розподіл наділів племен – біблійна географія Палестини

Племена за Йорданом (13); західні племена (14 – 19); міста-сховища (20); міста для левітів (21); племена повернулися за Йордан (22)

23 – 24 Прощальна промова Ісуса Навина до вождів племен (23); всього народу

Головна тема

Божі цілі досягнуто. Ізраїльтяни заволоділи Обіцяним Краєм – як Бог і обіцяв Авраамові (Буття 17:8). Ця книга підтверджує вірність Бога Своїм завітним зобов'язанням у тій мірі, в якій люди дотримаються своїх зобов'язань (Ісуса Навина 17:13; 18:3). Дивовижну, незбагненну діяльність Бога можна побачити, коли Він діє в справах людей, щоб здійснити Свої головні цілі та плани. Ми з вами також можемо подолати перешкоди цього життя і виконати покладені на нас Богом обов'язки, якщо будемо довіряти Йому та слухатися Його. Однак лише Йому належить слава й заслуга за все, чого ми можемо досягти, діючи у смиренній покорі. Якби не Бог, єврейський народ ніколи б не вийшов з єгипетської неволі, не перетнув би Червоне море, не пережив би труднощі життя в пустелі, не зміг би протистояти ворожим нападам і не завоював би Обіцяний Край. Ми повинні користатися всіма можливостями, які дарує нам життя, з ентузіазмом і рішучістю виконуючи Божу волю. Наш послух є найвищою формою служіння Богу. Коли ми провадимо своє життя у слухняній покорі, ми надаємо духовне свідчення про святу і моральну природу Бога. Коли ми відхиляємось від Його волі, ми затьмарюємо чітке бачення Бога для тих, хто нас оточує. Зауважте також, що, незважаючи на те, що Бог неодноразово карав Свій народ за їхні гріхи, Він завжди дарував їм Своє милостиве прощення та визволення після їх покаяння.

Спеціальні розділи

«ОТРИМАННЯ» ТОГО, ЩО БОГ «ДАЄ» 2

ЧИ БОГ ВИПРАВДАВ БРЕХНЮ РАХАБ? 4

БОЖЕ СПРАВЕДЛИВЕ ЗНИЩЕННЯ ХАНААНЦІВ 9

КІНЦЕВІ ПРИМІТКИ 12

КНИГА ІСУСА НАВИНА

«ОТРИМАННЯ» ТОГО, ЩО БОГ «ДАЄ»

Якщо відкрити словник-симфонію і знайти там дієслово «давати» або одну з його похідних форм, можна виявити, що кожен випадок використання цього слова щодо діяльності Бога стосується переважно землі Ханаану, яку Бог **дав** нащадкам Авраама, ніж чогось іншого. Хоча в Старому Заповіті згадується багато того, що Бог давав ізраїльтянам (наприклад, манна, перепілки, вода, відпочинок), найчастіше згадується Божий дар землі Ханаану ізраїльтянам (особливо у книгах з Буття до Ісуса Навина). Він пообіцяв **дати** цю землю Авраму майже за 500 років до того, як його нащадки зрештою «отримали» її (Буття 12:7; 13:15, 17; 15:7; 17:8). Коли ізраїльтяни ще були в єгипетській неволі, Бог сказав Мойсею: «Я введу вас у землю, відносно якої підняв Я Мою руку, що дам її Авраамові, Ісакові та Якову, **і дам її вам** у спадщину. Я – Господь» (Вихід 6:8). Після виходу з Єгипту Бог наказав Мойсеєві послати 12 чоловіків «оглянути Ханаанську землю, **яку Я даю** ізраїльським синам» (Числа 13:2). У Книзі Левіт можна прочитати, як Господь дав ізраїльтянам закони щодо прокази, щодо яких Він сказав: «Як увійдете в ханаанську землю, **яку Я даю вам у власність** ...» (Левіт 14:33–34). Упродовж всіх років мандрів пустелею Бог багато разів нагадував Ізраїлю про цей дар, щодо якого **завжди** наголошувалося, що це саме дар, а не заслужене володіння.

Однак, зверніть увагу на те, що ізраїльтяни ще повинні були зробити, щоб «заволодіти» тим, що давав їм Бог (Числа 13:30; Ісуса Навина 1:2, 3, 6, 15). Вони повинні були приготувати запаси (Ісуса Навина 1:11), перейти річку Йордан (Ісуса Навина 3), обходити місто Єрихон один раз на день протягом шести днів і сім разів на сьомий день (Ісуса Навина 6:1–4), засурмити в сурми й закричати (Ісуса Навина 6:5), а потім повністю знищити все, що було в Єрихоні (Ісуса Навина 6:21). Після цього вони завоювали місто Ай (Ісуса Навина 8). У 10-му розділі Книги Ісуса Навина йдеться, як ізраїльтяни «переслідували» і «громили» жителів південної частини Ханаану. Потім вони з боями пройшли до північної частини Ханаану й заволоділи нею (Ісуса Навина 11). Нарешті, після того, як землю по обидва боки Йордану було розділено між племенами ізраїльтян, Біблія описує, як Калеб мужньо вигнав велетенських нащадків Анака з Хеброну і **захопив** землю, **дану** йому Богом (Ісуса Навина 14:6–15; 15:13–19; Суддів 1:9–20). Ось головна тема перших шести книг Біблії: «І **дав Господь Ізраїлеві** всю землю, яку поклявся дати їхнім батькам, і **вони [Ізраїль] успадкували її**» (Ісуса Навина 21:43).

Бог дав ізраїльтянам цю землю не через їх могутні дії (Второзаконня 6:10–12, 23). Ця земля, що текла «молоком і медом» (Числа 13:27), не була нагородою, яку ізраїльтяни отримали через якісь великі досягнення (пор. Второзаконня 7:7). Вони її не заслужили. Вони не купили її в Бога за будь-які зароблені статки. Вони не заслужили право бути там. Бог, Якому належить усе (Псалом 23:1; 88:12), **дав** їм її в дар. Це було **безоплатно**. Бог описав це як дар, коли вперше пообіцяв дати землю Авраму (Буття 12:7), і після того, як ізраїльтяни заселили її через сотні

років (Ісуса Навина 21:43). Вони нічим це не заслужили. Проте прийняття цього Божого дару не виключало докладання **зусиль** з боку ізраїльтян.

Коли йдеться про **духовний** Обіцяний Край, який Бог запропонував кожному, хто «візьме» його (Об'явлення 22:17; Тита 2:11; пор. Матвія 11:28–30), декому важко усвідомити, що потрібно **докласти зусиль**, щоб отримати його. Сьогодні багато хто дійшов висновку, що про зусилля взагалі **не може** бути й мови, коли Біблія говорить про милостиві дари Бога. Ідея така: «Оскільки Божу благодать неможливо заслужити, то хибно стверджувати, що людям треба докласти зусиль, щоби прийняти її». Однак, багато місць Писання очевидно вказують на те, що людські зусилля не завжди класифікуються як заслуги. Бог **дав** ізраїльтянам свободу від єгипетської неволі, але вони все одно повинні були докласти певних зусиль, щоб вийти з Єгипту, перейти через Червоне море і ввійти в пустиню Сін (Вихід 15:22; пор. Вихід 16:32; Ісуса Навина 24:5). Ізраїльтяни не «заслужили» Ханаан, але вони все одно доклали багато зусиль (свого роду «**працювали**»), щоб заволодіти ним. Бог **дав** ізраїльтянам Єрихон (Ісуса Навина 6:2), але лише **після** того, як вони обходили місто протягом семи днів за Його наказом (Євреїв 11:30). Крім того, ізраїльтяни не заслужили небесної манни; це був милостивий дар від Бога. Тим не менш, якщо вони хотіли їсти її, вони мали докласти зусиль, щоб зібрати її (Вихід 16; Числа 11). Ці старозавітні приклади чітко показують, що Бог може дати щось у **дар**, навіть якщо мають бути виконані певні умови, щоб цей дар отримати.

Цей принцип можна краще зрозуміти, звернувши увагу на те, як ми сприймаємо фізичні дари або подарунки сьогодні. Якби друг хотів подарувати вам мільйон доларів, але для того, щоб отримати цей «дар», ви повинні взяти підписаний ним чек, віднести його в банк та перевести в готівку, чи можна на основі цього зробити висновок, що ви цими діями заслужили цей подарунок? Звісно, ні. Навіть якщо вами було докладено певних зусиль, щоб отримати цей подарунок, ці зусилля не вважаються заслугою. Дар залишається даром, навіть якщо для його отримання й потрібно щось зробити.

Новий Заповіт не залишає жодних сумнівів у тому, що найбільший з усіх дарів Бога (спасіння через Христа – духовний дар, який був у задумі Бога «від створення світу», Ефесян 1:4; 3:11) не є наслідком будь-яких заслуг з боку людини. Апостол Павло кілька разів наголошував на цьому у своїх писаннях. Християнам Церкви в Ефесі він написав: «Адже ви спасенні благодаттю через віру, і це не від вас; це Божий дар, не діл, щоб ніхто не хвалився» (Ефесян 2:8–9). У своєму посланні до Тита Павло наголосив, що Бог спас нас «не з причини праведних учинків, які ми вчинили, але зі Своєї милості» (3:5). Знову ж таки, звертаючись до молодого служителя Тимофія, Павло підкреслив той факт, що ми спасенні «силою Бога», а «не за наші діла» (2 Тимофія 1:8–9). Цю істину неможливо переоцінити; однак, її часто викривляють і спотворюють.

Коли йдеться про дар спасіння, який Бог пропонує всьому світові (Івана 3:16), люди повинні виконати певні вимоги, щоб отримати цей дар. Всупереч ученню деяких, люди повинні щось зробити, щоб спастися (Дії 2:37–38; 22:10, 16). Подібно до того, як землю Ханаану було «отримано» внаслідок активних дій Ізраїлю, так і вільний дар вічного життя отримує людина, внаслідок своїх активних дій.

ЧИ БОГ ВИПРАВДАВ БРЕХНЮ РАХАБ?

Хоча деякі християни з добрих намірів можуть наводити винахідливі аргументи щодо того, що в історії з 2-го розділу Книги Ісуса Навина Рахаб насправді не збрехала, чесне прочитання біблійного тексту вказує на те, що це не так. Заховавши ізраїльських вивідувачів на даху свого будинку у в'язанках льону (2:6), вона сказала посланцям царя Єрихону (які переслідували цих ізраїльтян), що ці чоловіки вже пішли, а куди саме, вона не знала (2:4–5). Однак, по-перше, ізраїльтяни не пішли, і по-друге, вона точно знала, де вони були. По суті, після розмови з царськими посланцями вона повернулася на дах, щоб поговорити з вивідувачами та допомогти їм безпечно втекти з міста (2:8–21).

На думку критиків Біблії, Бог непослідовний у засудженні нечесності. Як «обманливі уста» можуть бути «огидою для Господа» (Приповісті 12:22), коли Він врятував Рахаб при знищенні Єрихону (Ісуса Навина 2:9–21; 6:22–25)? Як частка всім неправдомовцям може бути «в озері, яке горить вогнем і сіркою» (Об'явлення 21:8), а автори новозавітних послань двічі похвалили Рахаб за її дії (Євреїв 11:31; Якова 2:25)? Чи біблійне вчення щодо цього питання непослідовне? І хіба ці вірші не доводять, що в деяких ситуаціях неправда може бути виправдана?

По-перше, те, що Біблія хвалить когось за праведний вчинок, не означає, що Бог вибачає все, що ця людина коли-небудь робила. Подібно до того, як подружжя може зберігати вірність одне одному, незважаючи на свої недоліки, і так само, як діти можуть слухатися своїх батьків, але при цьому багато разів не виправдовували їхніх очікувань під час дорослішання, кожна свідома людина може бути вірною попри всі свої прикрі гріхи та недосконалості.

Лише Ісус був єдиною людиною на землі, яка ніколи не грішила (Римлян 3:23; 1 Петра 2:22). Хоча Ной, Авраам, Мойсей і багато інших були названі **вірними** (Євреїв 11:7–29), вони іноді не чинили за Божою волею (Числа 20:1–12) і поводилися нерозумно або боягузливо (Буття 9:21; 12:12–20; 20:1–18). Апостол Петро, який також був старійшиною в ранній Церкві (1 Петра 5:1), був винним у браку віри в той чи інший час свого життя (Матвія 14:31), коли заперечував, що знає Господа (Матвія 26:69–75), або коли лицемірно відокремлювався від язичників (Галатів 2:11–14). Але Бог обрав Петра проповідувати євангеліє та написати два новозавітні послання. Він був обраний **не через** свої гріхи, а **незважаючи** на них (а також тому, що він покаявся у своїх гріхах і прагнув ходити у світлі, а не свавільно блукати в темряві, 1 Івана 1:5–10). Кожна спасенна душа колись була боягузом, убивцею, богохульником, перелюбником, злодієм, брехуном тощо. Кожен вірний християнин, який ходить у світлі, відчуває спокусу згрішити, й іноді (або набагато частіше, ніж ми готові визнати) може думати, говорити або поводитися не по-християнські. «Коли скажемо, що не маємо гріха, то самих себе обманюємо, і немає в нас правди. Якщо ж визнаємо свої гріхи, то Він [Бог] вірний і праведний, щоби простити нам гріхи й очистити нас від усякої неправедності» (1 Івана 1:8–9). Усі вірні послідовники Бога все ще роблять помилки, переживають моменти слабкості та долають різні труднощі, але при цьому вони також можуть «чинити суд», «любити милосердя», «бути стриманими» (Міхея 6:8) і «бути вірними» (Об'явлення 2:10).

По-друге, Рахаб була **ханаанською повією**. Мешканці Ханаану були (здебільшого) дуже нечестивими. Вони чинили всілякі «гидоти» (Второзаконня 18:9; Левіт 18). Вони були настільки мерзенними, що, як сказав Бог, осквернили землю, і вона більше не могла їх тримати – «земля виблюла тих, що мешкали на ній» (Левіт 18:25). Це твердження підсумовує рівень розбещеності

мешканців Ханаану (частиною якого був Єрихон). Незалежно від того, чи Рахаб повністю загрузла в розпусті своєї культури, чи вона була просто жертвою своїх життєвих обставин (як багато жінок в історії), у Святому Письмі вона все одно названа «розпусницею», яка збрехала (Ісуса Навина 2:1–8; 6:17, 25).

По-третє, слова та дії Рахаб, записані в 2-му розділі Книги Ісуса Навина, свідчать про жінку, яка була на перехресті – від минулого життя язичницької розпусниці до майбутнього прийняття Єдиного істинного Бога та Його волі. Зауважте, що вона сказала ізраїльським вивідувачам:

> Знаю, що Господь дав вам цю землю, бо страх перед вами напав на нас, і перед вами втратили сміливість всі, що живуть на землі. Адже ми почули, що Господь висушив воду Червоного моря… те, що ви зробили двом аморейським царям … Коли ми почули, то втратило сміливість наше серце… бо Господь, ваш Бог, – Бог високо на небі й на землі внизу! (Ісуса Навина 2:9–11)

Визнавши свою віру в існування Бога та Його могутні діла, Рахаб поєднала її **з діями**. Вона мужньо сховала двох ізраїльських вивідувачів від царя Єрихону. Вона приязно ставилася до них. Вона допомогла їм втекти з міста. Вона дала їм конкретні поради, як діяти після того, як вони вийдуть з міста (щоб їх не спіймали царські посланці). Рахаб та її родина тримали в таємниці план ізраїльтян знищити Єрихон. І, як було домовлено, Рахаб вивісила червону мотузку з вікна свого дому та зібрала своїх батьків та інших членів сім'ї у своєму домі, щоб уцілити при знищенні Єрихону. Дійсно, як правильно визнає Новий Заповіт, Рахаб активно проявляла свою віру в Господа (якою б необізнаною, недосвідченою та помилковою вона не була).

По-четверте, **Святе Письмо ніколи не виправдовувало нечесність Рахаб**. В обох Заповітах за брехню її хвалили не більше, ніж за розпусту. Але її похвалили та милосердно пощадили при знищенні Єрихону через **прояв її віри** та дії на той час, незважаючи на те, що її нещодавно здобута мужня віра (яка швидко проростала крізь сталу поганську культуру) **все ще зростала**. Так, вона збрехала посланцям царя, але вона також 1) визнала свою віру в Бога, 2) закликала до Нього по допомогу, 3) проявила доброту до ізраїльських вивідувачів, і 4) мужньо сховала їх і допомогла їм втекти. Якщо ми можемо доречно хвалили колишнього алкоголіка або іншу людину за їх спроби подолати свою залежність, покаятися і жити праведним життям, незважаючи на їх тимчасові невдачі в моменти випробування та спокуси, чи міг би милосердний Бог справедливо не похвалити Рахаб за її загальну віру та вчинки в її новознайденому житті з Господом?

ЧИ МОЖНА БРЕХАТИ, ЩОБ ЗАХИСТИТИ ІНШИХ?

Святе Письмо відкриває нам, що Бог і все, що стосується Його природи та дій, правдиві. Його Дух, Син, закон, заповіді, вироки та діла є абсолютно правдивими (1 Івана 5:6; Івана 14:6; 2 Самуїла 7:28; Псалом 118:142, 151). В Ньому «немає неправди» (Тита 1:2). «Неможливо, аби Бог сказав неправду» (Євреїв 6:18). Його абсолютно правдива природа не дозволить Йому казати неправду. Крім того, у всьому Божому правдивому Слові схвалюється чесність і засуджується нечесність (Левіт 19:36; Псалом 14:2; Приповісті 16:11; Ефесян 4:25). Отже, якщо Бог завжди правдивий і Його Слово навчає нас бути чесними, то як вірне Боже дитя може думати, що Бог схвалить нашу брехню, якщо ми думаємо, що цим зможемо допомогти іншим? Людина може **думати**, що робить добру справу, але не існує Богом даного дозволу казати неправду (якою б «благородною» не вважалася причина для цього).

Один важливий урок, якого ми можемо навчитися від Бога, полягає в тому, що можна бути абсолютно чесними і при цьому не розкривати всього, що знаємо. Бог всезнаючий (Псалом 138) і все ж очевидно, що Він не сказав нам «усього». Ми навіть не знаємо всього про 33 роки земного життя Ісуса (Івана 21:25). Більшу частину того, що Бог знає, Він не відкрив людству, але те, що Він правдиво відкрив нам, слугує для нашого вічного блага (Второзаконня 29:28). Подібним чином, у якій би ситуації ми не опинилися, ми маємо бути правдивими, але не мусимо говорити все, що думаємо або знаємо про конкретну справу. Батьки повинні проявити зрілість і мудрість, якщо їх п'ятирічний син запитає їх, звідки беруться діти. Вчителі дитячої біблійної школи повинні проявляти розсудливість, якщо їм ставлять прямі запитання про делікатні, гріховні теми, такі як порнографія, перелюб, гомосексуалізм чи навіть зоофілія (Левіт 18:23). Нам може

бути важко знайти найкращий спосіб пояснення делікатної теми, але ми не маємо права брехати. Ми можемо порадити дітям запитати батьків вдома наодинці. Ми можемо вдатися до широких, правдивих узагальнень. Ми можемо повідомити дітям, що плануємо поговорити з ними про ті чи інші питання іншим разом (тобто через кілька років). Ми можемо спробувати спрямувати розмову на іншу тему і молитися, щоби Бог у Своєму провидінні вивів нас із незручної ситуації. Який би спосіб дій ми не обрали, це слід робити чесно, мудро (Матвія 10:16), щиро і з любов'ю (Матвія 6:1–4; 1 Коринтян 13:1–3).

А якщо під загрозою може бути життя людини? Якщо ми могли би врятувати чиєсь життя, якщо б збрехали? Хоча людське життя є надзвичайно цінним Божим даром (Буття 1:26–27), найважливіше в цьому житті не просто жити, а бути вірними Богу, в якій би ситуації ми не опинилися. Ісус міг би збрехати і вигадати щось, щоб зберегти Своє життя, але Він помер (і воскрес) заради вищої мети. Він покірно виконав волю Свого Отця. Ісус і Його натхненні промовці могли б наказати ранній Церкві обманювати заради одне одного або зрікатися віри в Христа, щоб уникати переслідувань і смерті, але вони цього не зробили. Насправді, тим першим християнам, які страждали або незабаром мали зіткнутися з великою скорботою і навіть смертю, Ісус наказав: «Будь вірний аж до смерті, і Я дам тобі вінець життя» (Об'явлення 2:10).

Чоловік чи дружина, мати чи батько, сестра у Христі чи духовний пастир у місцевій церкві – у яких би жахливих ситуаціях ми не опинилися, ми можемо творчо намагатися захистити свої сім'ї, друзів, близьких і членів церкви, говорячи й роблячи різні речі (навіть зберігаючи мовчання), але ми повинні бути готові навіть померти, але не згрішити проти святого небесного Бога. Подібно до Самуїла, який, з Божого благословення, повідав лише частину причини, чому він подорожував до Вифлеєму в неспокійні часи (щоб захистити своє життя, 1 Самуїла 16:1–13), і ми можемо правдиво розповісти лише частину того, що ми знаємо про конкретну справу або ситуацію, щоб врятувати своє життя чи життя інших. Але ми завжди і в усьому повинні бути сповнені рішучості «наслідувати Бога, як улюблені діти» (Ефесян 5:1). Ми повинні рішуче відкидати неправду (Ефесян 4:25) і бути чесними завжди, кожного дня.

На історію Рахаб не слід посилатися як на дозвіл казати направду або лукавити. Натомість її історію потрібно переказувати з метою показати велич Бога над фальшивими богами цього світу та надихнути Божий народ на сміливі вчинки, подібні до тих, які продемонструвала жінка з поганського міста Єрихон приблизно 3500 років тому.

5:1 аЗа Кетібом і Кере; в деяких єврейських манускриптах, Септуагінті, сирійських перекладах, Таргумі та Вульгаті – *вони.*

5:6 аВихід 3:8

5:9 аБукв. *Відкочування*

[6:26] Після знищення Єрихону Ісус Навин виголосив прокляття на те стародавнє місто. Дехто припускає, що це пророцтво не справдилося, оскільки невдовзі після знищення Єрихону можна прочитати про людей, які там жили (див. Ісуса Навина 18:21; 2 Самуїла 10:5), і це місто конкретно називається «Єрихон». А от запису про те, що «прокляття» збулося в ті часи, які були близькі до вторгнення Ісуса Навина, немає.

У відповідь на цей аргумент треба зауважити, що в тому пророчому проклятті не було сказано, що Єрихон ніколи не буде заселений і навіть, що місто ніколи не було відбудовано. Божественне пророцтво було таким: на того, хто спробує відбудувати Єрихон як місто-фортецю (тобто, «встановить його браму», 6:26), паде Боже прокляття[1].

Справа в тому, що через п'ять з половиною століть, під час царювання Ахаба в Ізраїлі, Хіїл із Бет-Елу збудував Єрихон як фортецю. І, як і проголосив Ісус Навин, він втратив свого старшого сина, коли було закладено фундамент міста, і свого молодшого сина, коли була поставлена його брама (див. 1 Царів 16:34). Пророцтво збулося. У Біблії немає розбіжностей.

7:1 аНазваний *Зімрій* в 1 Хронік 2:6
7:26 аБукв. *Біда*

[8:1–28] Звістка про чудесні події, за допомогою яких Бог визволив ізраїльтян з неволі, поширилися по всій ханаанській землі. У її мешканців не стало мужності й вони тремтіли від страху перед перспективою воювати проти народу, на чиєму боці був такий могутній Бог. Коли Ісус Навин послав двох вивідувачів розвідати Єрихон, блудниця Рахаб сховала їх від небезпеки та сказала їм: «Знаю, що Господь дав вам цю землю, бо страх перед вами напав на нас, і перед вами втратили сміливість всі, що живуть на землі. Адже ми почули, що Господь висушив воду Червоного моря перед вами, коли ви виходили з Єгипту» (Ісуса Навина 2:9–10). Історії про Божі діла настільки паралізували ханаанців, що ізраїльтяни думали, що їх буде легко завоювати.

У першій великій битві ханаанського завоювання Бог продовжував допомагати ізраїльтянам, чудесним чином зруйнувавши стіни Єрихону. Однак Бог повелів, що ніхто з ізраїльтян не повинен був брати собі жодної золотої чи срібної речі з Єрихону; це все мало бути присвячене Йому. На жаль, ізраїльтянин на ім'я Акан не послухався Божого наказу і таємно взяв золотий зливок і сховав у своєму наметі.

Будучи впевненими у своїй колосальній перемозі над Єрихоном, ізраїльтяни вирішили взяти маленьке ханаанське місто Ай. Не порадившись з Богом, вони послали проти міста лише кілька тисяч людей, вважаючи, що перемога неминуча. Однак прагнення швидкої перемоги зазнало поразки, коли невелика кількість людей з Аю виступила проти ізраїльтян і перемогла їх, убивши близько 36 чоловіків.

Ісус Навин та ізраїльтяни були приголомшені й збентежені. Чому Бог залишив їх? І що робитимуть інші ханаанські народи тепер, дізнавшись, що ізраїльтян можна перемогти? Ісус Навин у розпачі закликав до Бога: «Владико, що я скажу після того, як Ізраїль повернув шию перед своїми ворогами, то ханаанці та всі, хто живе на землі почують, оточать нас і вигублять наше ім'я із землі. Що ж Ти зробиш для імені Твого великого?» (Ісуса Навина 7:8–9).

Почувши молитву Ісуса Навина, Бог повідав йому про гріх Акана і сказав, що ізраїльтяни не переможуть, доки грішника не буде вигублено. Ісус Навин без зволікань виконав Божі вказівки щодо видалення Акана. Потім Бог повідомив Ісусу Навину план перемоги над Аєм. Він доручив йому зробити засідку за містом, а потім послати загін воїнів до міста і знову відступити, як і під час попередньої битви (Ісуса Навина 8). Коли жителі Аю побачили, що ізраїльтяни знову відступають, вони подумали, що знову перемогли їх, і всі захисники міста кинулися за ними, залишивши місто без охорони. Тоді ізраїльтяни, які сиділи в засідці, напали на місто і дали сигнал ізраїльтянам, що відступали, повернутись і битися. Результатом стала повна поразка Ая.

Те, що Ісусу Навину та іншим ізраїльтянам здавалося великою поразкою, Бог використав, щоб підготувати основу для великої перемоги, зробивши поразку ніби навмисною. Таким чином Бог додав ще один штрих до причин ханаанців боятися Його, показавши, що ізраїльтяни не тільки були могутніми та сильними з Його допомогою, але й були здатні застосовувати військову хитрість під Його проводом. Боже ім'я та велич знову були прославлені, навіть попри тимчасову невдачу, спричинену гріхом в ізраїльському таборі. Цей епізод надає ще один доказ того, що «нема ні мудрості, ні розуму, ні поради без Господа» (Приповісті 21:30).

8:31 аВторозаконня 27:5, 6

[10:12–14] Що значить, коли в тексті сказано: «І сонце стало»? Чи воно буквально стояло «на місці», чи Земля перестала обертатися навколо своєї осі, щоб дати ізраїльтянам більше часу для перемоги над ворогами? А як же місяць? Він теж «став»? Як ми маємо розуміти таку мову?

По-перше, чи можливо, що той самий Бог, Який чудесним чином створив увесь всесвіт із нічого, міг надприродним чином (і буквально) зупинити Сонце (або будь-яку іншу ділянку, чи всі ділянки всесвіту), якби захотів?[2] Чи міг би той самий Бог, Який створив світло, а також ранки та вечори на Землі **без Сонця** (у перші три дні творіння; Буття 1:3–19)[3], також спричинити

«зупинку» Місяця?[4] Чи можливо, щоб всемогутній Творець, Який «утримує все словом Своєї сили» (Євреїв 1:3), дивовижним чином змінив тривалість дня на Землі на Свій розсуд? Чи можливо, щоб Бог заломив світло або спеціально створив якесь джерело світла, щоби довше освітлювати якусь частину Землі? Хоча скептики часто висміюють саму думку про чудеса, але якщо надприродний Бог існує, то надприродні чудеса можливі. Чи міг би всемогутній Бог створити астрономічне диво заради ізраїльтян, коли вони билися з арміями аморейців, якби захотів? Звісно, міг.

Але як саме Бог міг би «зупинити» Сонце і Місяць? Справа в тому, що нам не сказано, **як** Бог міг створити таке чудо, так само, як нам не сказано, як Він чудом нагодував кілька тисяч людей лише п'ятьма хлібами та двома рибами (Матвія 14:13–21), або як Він зробив так, щоби залізко сокири виплило (2 Царів 6:4–7). Логічно достатнім поясненням цього має бути визнання необмеженого знання та сили Бога.

Досліджуючи Біблію, треба пам'ятати, що книга Ісуса Навина – це історичне оповідання про реальних людей, місця та події, написане звичайною мовою. Це не пророча і не поетична книга, в якій багато образної мови. У 10-му розділі Книги Ісуса Навина ніщо не вказує на те, що ми повинні сприймати цю розповідь як вельми образну чи символічну. А однією із загальних ознак звичайного, «повсякденного» мовлення та письма, як у біблійні часи, так і сьогодні, є опис речей такими, **як вони виглядають** (і не обов'язково в науково точній формі, як під час уроку геометрії чи хімії). Оскільки кожній людині (як у біблійні часи, так і сьогодні) **здається**, що сонце рухається зі сходу на захід, здавна вважалося, що **сонце сходить** і **заходить** (хоча насправді те, що ми бачимо, є результатом обертання Землі навколо своєї осі). Чи могло бути так, що диво, яке Бог створив у Ісуса Навина 10, мало пов'язане з рухом Сонця, як можна було подумати? Звичайно. Як прокоментував дослідник івриту Джастін Роджерс: «Дійсно, **їм здалося**, що «сонце стало посеред неба». Це явне використання феноменологічної мови, і це просто означає, що той день був надзвичайно довгим. Період денного світла було дивовижним чином подовжено, щоб дати Божим силам більше часу на перемогу своїх ворогів»[5]. Бог не повідомив нам про точний спосіб, як Він вирішив зробити це диво, але будьте певні, що це сталося, і це було дивовижно. «І не було такого дня ні раніше, ні пізніше, щоби Господь вислухав голос людини» (Ісуса Навина 10:14)[6].

[10:13] У Святому Письмі є лише дві цитати зі звою Праведного (Книги Яшара): в Ісуса Навина 10:12–13 і 2 Самуїла 1:17–27. З цих згадок випливає, що Книга Яшара була або книгою пісень чи віршів, які ізраїльтяни збирали протягом століть своєї історії, або переліком праведних людей серед ізраїльтян[7]. Слово *яшар* зазвичай перекладається як «справедливий» або «чесний», але деякі богослови стверджують, що це може бути викривленим єврейським словом «пісня»[8]. У наш час можна знайти декілька творів, які претендують на те, щоб бути Книгою Яшара, але їх усі майже повсюдно відхилено як фальшиві або порівняно недавні твори.

Скептики стверджують, що тексти в Ісуса Навина 10:12–13 і 2 Самуїла 1:17–27 суперечать одне одному, оскільки автор звою Праведного не міг жити як за часів Ісуса Навина, **так і** за часів Давида. Однак ця книга легко могла бути просто стародавньою збіркою віршів і пісень (подібно до Книги Псалмів), де різні автори в різний час писали різні її частини, які продовжували збирати євреї й після часів Давида.

10:28 аЗа масоретським текстом і більшістю авторитетних манускриптів; в багатьох єврейських манускриптах, деяких манускриптах Септуагінти і Таргуму – *її*.

10:40 аЄвр. *Негеб*, і так впродовж всієї книги

11:13 аЄвр. *тель*, пагорб з послідовних руїн міста

11:16 аЄвр. *арабах*

[12:4] *Див. коментарі до Буття 6:4 щодо велетнів.*

[13:12] *Див. коментарі до Буття 6:4 щодо велетнів.*

БОЖЕ СПРАВЕДЛИВЕ ЗНИЩЕННЯ ХАНААНЦІВ

Бог наказав ізраїльтянам убити незліченні тисячі, можливо, навіть мільйони людей по всій землі Ханаанській (Ісуса Навина 6:21, 24; 8:25–29; 9:24; 10:28–39; 11:1–12). Це було планомірне, систематичне винищення кількох народів, які населяли відносно невелику територію на Близькому Сході. Але це не була війна проти певної раси чи етнічної групи. Також ізраїльтянам не було наказано переслідувати та вбивати мешканців Ханаану, якщо вони втечуть з землі, яка була обіцяна Ізраїлю. Ізраїльтяни мали вигнати народи краю з їхніх володінь (вбиваючи всіх, хто чинив опір вигнанню), але їм не було наказано знищити певну расу чи етнічну групу з лиця землі.

Проте багато хто вбачає проблему в Божому наказі завоювати та знищити ханаанські національні держави. Як люблячий Бог міг наказати одному народу вбити та завоювати інші народи у такий свідомий, систематичний спосіб? Як міг надзвичайно добрий (Марка 10:18), люблячий (1 Івана 4:8) і святий Бог (Левіт 11:44–45) наказати ізраїльтянам «повбивати вістрям меча» безліч людей, щоб у Ханаані «не залишилося нікого»? Хіба таке сплановане, систематичне винищення народів не те саме, що й смертоносні геноциди нацистів у 1930-х і 40-х роках минулого століття, як хочуть переконати нас атеїсти та інші критики християнства? **По правді кажучи, Божі дії під час завоювання Ізраїлем Ханаану були в повній гармонії з Його надзвичайно люблячою, милосердною, праведною, справедливою та святою природою.**

По-перше, карати злочинців не є проявом ненависті. Подібно до того, як люблячі батьки, поліцейські, судді та інші представники влади можуть **справедливо** карати порушників правил і злочинців, так само це може зробити і всезнаючий, люблячий Творець всесвіту. Люблячі батьки належним чином застосовували до дітей тілесні покарання протягом тисячоліть (Приповісті 13:24). Поліцейські, які постійно рятують життя невинних людей, мають владу (як від Бога, так і від уряду, Римлян 13:1–4) вбити злочинця, який вбиває інших. Справедливі судді мають право засудити розпусного ґвалтівника дітей до страти. Доброта і тілесні покарання або навіть смертна кара не протирічать одне одному. Перед завоюванням Ханаану Бог наказав ізраїльтянам:

> Не ненавидітимеш в своєму серці свого брата … Не будеш мстивим, і не триматимеш на синів свого народу зла, а любитимеш свого ближнього, як самого себе... Якщо у вашій землі перебуватиме якійсь захожий, не пригноблюватимете його. Захожий, який перебуватиме у вас, між вами буде як корінний житель; любитимеш його, як самого себе (Левіт 19:17–18, 33–34; пор. Римлян 13:9).

Вірний єврей, як і християнин, повинен був «не противитися злу» (Матвія 5:39), а радше «пройти зайву версту» (Матвія 5:41) і «підставити другу щоку» (Матвія 5:39). Зрештою, «любов – це виконання закону» (Римлян 13:10; Матвія 22:36–40). Цікаво, однак, що ізраїльтянину було наказано карати (і навіть убивати) порушників закону. Лише через п’ять розділів після наказу кожному ізраїльтянину «не мститися», а «любити свого ближнього, як самого себе» (Левіт 19:18), Бог двічі сказав, що вбивці отримають смертну кару (Левіт 24:21, 17).

По-друге, ханаанські народи були покарані через своє надзвичайне нечестя. Бог вигнав ханаанців не за те, що вони належали до певної раси чи етнічної групи. Бог не послав ізраїльтян знищити кілька **праведних** народів, які жили в Ханаані. Навпаки, ханаанці були надміру нечестивими. Вони дотримувалися «огидних звичаїв» (Левіт 18:30) і чинили «гидоти»

(Второзаконня 18:9). Вони займалися ідолопоклонством, чаклунством, ворожінням і магією. Вони накладали закляття на людей і викликати мертвих (Второзаконня 18:10–11).

Їхня «культова практика була варварською і абсолютно розпусною»[9]. Їхнім «божествам… не була притаманна жодна мораль», що «очевидно виявляло найгірші риси в тих, хто їм вклонявся, і сприяло виникненню багатьох найбільш розбещених практик того часу», включаючи чуттєві оргії при поклонінні природі, поклоніння зміям і навіть жертвоприношення дітей[10]. Як писав Мойсей, жителі Ханаану «спалювали у вогні власних синів та власних дочок» для своїх богів (Второзаконня 12:30). Ханаанські народи були зовсім не «невинними». По правді кажучи, «…ці ханаанські культи були абсолютно аморальними, занепадницькими та розбещеними; вони небезпечно розповсюджували свою заразу, чим повністю виправдовували божественний наказ знищити тих, хто був у них залучений»[11]. [Примітка: Ізраїль не був досконалим народом (як і всі інші), але Бог все одно використав їх для покарання ханаанців. Однак Бог попередив Ізраїль ще до його входу в Ханаан, що якщо вони відкинуть Його закони, то також будуть суворо покарані (Второзаконня 28:15 і далі). Насправді, як Бог використав ізраїльтян, щоби вчинити суд над мешканцями Ханаану за часів Ісуса Навина, Він використав поганські народи Вавилону та Ассирії, щоб судити та поневолити Ізраїль сотні років потому].

По-третє, на відміну від нерозумної, імпульсивної та запальної реакції багатьох людей, Господь «довготерпеливий і дуже милостивий» (Псалом 144:8). Він «є довготерпеливий…, не бажаючи, аби хтось загинув, а щоб усі прийшли до каяття» (2 Петра 3:9). Нагадавши християнам у Римі про те, що Старий Заповіт був написаний «для нашого навчання, щоби через терпіння і втіху з Писання ми мали надію», апостол Павло назвав Бога «Богом терпіння» (Римлян 15:4–5). У всьому Старому Заповіті Бога представлено як довготерпеливого.

Хоча за днів Ноя «дуже велика [була] розбещеність людей на землі, і всі бажання їхнього серця повсякчасно [були] спрямовані тільки на зло» (Буття 6:5), Боже довготерпіння «очікувало» (1 Петра 3:20). (Схоже, що Бог відкладав затоплення землі протягом 120 років, доки послання Його Духа про праведність було проповідувано нечестивому світу, (Буття 6:3; 2 Петра 2:5). У дні Авраама Бог був готовий пощадити нечестивих жителів Содому, якщо в ньому знайшлося б не 50, а хоча б лише **10** праведних людей (Буття 18:32).

А як щодо знищення ханаанських народів? Чи Бог просто раптово вирішив вигнати їх із їхньої землі? Чи Його реакція на нечестя тих людей була імпульсивною та безрозсудною? Або, як неодноразово стверджує та наголошує Біблія, Він проявляв до них Своє довготерпіння? Насправді, **Бог чекав понад чотири століття, перш ніж здійснити суд над народами Ханаану**. Хоча аморейці вже за днів Авраама були грішним народом, Бог зволікав із наданням нащадкам патріарха Обіцяного Краю. Він чекав, доки ізраїльтяни не пробудуть у Єгипті сотні років, тому що на той час, коли Бог говорив з Авраамом, «ще не наповнилася міра беззаконня аморейців» (Буття 15:16). [Примітка: «Аморейці були настільки численним і могутнім народом у Ханаані, що за їх іменем іноді називають усіх стародавніх мешканців краю, як і в цьому випадку»[12]]. За часів Авраама мешканці Ханаану ще не були настільки розбещеними, щоб Бог засудив їх на вигублення. Однак до часів Ісуса Навина (понад 400 років потому) чаша беззаконня ханаанців уже наповнилася, і Бог використав ізраїльтян, щоб знищити їх. Так, Бог **довго**терпить, але Його довготерпіння не **вічне**. Його терпіння до нерозкаяних грішників зрештою закінчується. Воно закінчилося для нечестивого світу за днів Ноя. Воно закінчилося для Содому і Гоморри за днів Авраама. І воно зрештою закінчилося для мешканців Ханаану, яких Бог справедливо знищив.

А як же невинні діти? Діти Ханаану не були винні в гріхах своїх батьків (пор. Єзекіїла 18:20); вони були безгрішними, невинними, дорогоцінними душами. То як Бог міг справедливо забрати життя дітей, «які… не знають добра і зла» (Второзаконня 1:39)? Справа в тому, що Бог позбавив їхніх дітей долі, набагато гіршої за фізичну смерть, – від жаху зростати в ганебній культурі та стати схожими на їхніх батьків, які потурали своїм чуттєвим бажанням, – і негайно впровадив їх у дивовижне місце під назвою Рай, де немає болю і страждань (Луки 16:19–31; 23:43).

Хоча Бога часто критикують за ізраїльське завоювання Ханаану, факт полягає в тому, що таке завоювання було в повній гармонії з досконалою люблячою, святою, справедливою та праведною природою Бога.

15:8 аБукв. *Велетнів*

15:40 аАбо *Лахмам*

16:7 аАбо *Нааран* (пор. 1 Хронік 7:28)

17:2 аВ Числа 26:30 – *Єзер*

[17:15] *Див. коментарі до Буття 6:4 щодо велетнів.*

18:16 аБукв. *Велетнів*

18:18 аАбо *Бет Гааараба* (15:6), *Бет Араба* (18:22)

19:28 аЗа масоретським текстом, Таргумом і Вульгатою; в кількох єврейських манускриптах – *Абдон* (пор. 21:30 і 1 Хронік 6:59).

21:37 аЗа Септуагінтою і Вульгатою (пор. 1 Хронік 6:63, 64); в масоретському тексті, Біблії Бомберга і Таргумі немає віршів 36 і 37.

[21:43–45] Певні групи людей стверджують, що одержувачем різних обітниць, викладених у Святому Письмі, є **сучасна** нація Ізраїлю, яка відіграє визначну та постійну роль у Божому порядку речей. (Це переконання зчинило глибокий вплив на зовнішню політику США та на сприйняття Америки в інших країнах світу, особливо на Близькому Сході). Однак обіцянки, дані фізичному Ізраїлю в Старому Заповіті, вже давно сповнилися.

Бог пообіцяв Авраму дати його нащадкам (ізраїльтянам) землю Ханаану (Буття 12:1; 15:7). Ця обіцянка була виконана, коли Ізраїль заволодів Палестиною в XV столітті до нашої ери (Ісуса Навина 21:43–45; 2 Хронік 9:26). Та багато людей сьогодні не усвідомлюють, що утримання землі ізраїльтянами залежало від їхнього постійного послуху Богу (Левіт 18:24–28; Ісуса Навина 23:14–16; 1 Царів 9:3–7). Повне й остаточне позбавлення Ізраїлю його фізичних володінь відбулося в 70 році нашої ери. Відновлення національної держави Ізраїлю, відбудова Єрусалиму та Храму (тобто, виконання національних обіцянок із Второзаконня 30 та Захарії 12 – 14) буквально здійснилися після повернення «залишку» народу після вавилонського полону (Неемії 1:8–10; Ісаї 10:22; Єремії 23:3; Езри 3:1–11)[13].

22:14 аБукв. *тисяч*

22:21 аБукв. *тисяч*

22:30 аБукв. *тисяч*

22:34 аВ Септуагінті додано *і половина племені Манасії*

24:2 аЄвр. *Нахар*, Євфрат, і так у віршах 3, 14 і 15

КІНЦЕВІ ПРИМІТКИ

1. C.J. Coslinga (1986), *Joshua, Judges, Ruth* (Grand Rapids, MI: Zondervan), стор. 73.
2. Насправді, Сонце рухається. Воно обертається навколо свого екватору кожні 27 днів (www.nasa.gov/sun), у той час як рухається галактикою Чумацький шлях зі швидкістю приблизно 827203 км на годину (starchild.gsfc.nasa.gov/docs/StarChild/questions/question18.html).
3. Зауважимо, що «Отець світла» (Якова 1:17), Який Сам є «світло» (1 Івана 1:5), міг з легкістю створити світло, не створивши спочатку Сонця, Місяця і зірок. Так само як Бог міг на третій день створити плодоносне дерево, не створивши попередньо насіння, Він також міг надприродно створити світло в перший день творіння без звичних нам «носіїв» світла, які були створені на четвертий день. Більше про це див. Lyons (2006), "When Were the Sun, Moon, and Stars Created?" www.apologeticspress.org/AllegedDiscrepancies.aspx?article=1990&b=Genesis.
4. Місяць також обертається навколо своєї осі, обертаючись навколо Землі (moon.nasa.gov/about/in-depth).
5. Justin Rogers (2017), "Does the Bible Teach a Flat Earth?" *Reason & Revelation*, 37[7]:74-77, July, apologeticspress.org/APContent.aspx?category=11&article=5428&topic=82.
6. В Інтернеті багато років була поширена інформація, нібито NASA знайшла той «відсутній день» Ісуса Навина. Але ця історія є вигадкою. Хоча деякі й заявляли про те, що вони знайшли «відсутній день» (пов'язаний з історією з Ісуса Навина 10), їхні розрахунки та різні висновки в кращому випадку є дуже сумнівними та недоведеними, а в гіршому – просто смішними.
7. Див. John McClintock and James Strong (1968 reprint), *Cyclopaedia of Biblical, Theological, and Ecclesiastical Literature* (Grand Rapids, MI: Baker), 4:785.
8. Duane Christensen (1998), "Lost Books of the Bible," *Bible Review*, 14[5]:27, October.
9. Merrill Unger (1954), *Archaeology and the Old Testament* (Grand Rapids, MI: Zondervan), стор. 175.
10. Там само.
11. Merrill Unger, (1988), "Canaan," *The New Unger's Bible Dictionary* (Electronic Database: Biblesoft).
12. Robert Jamieson, et al. (1997), *Jamieson, Fausset, Brown Bible Commentary* (Electronic Database: Biblesoft).
13. See the article by Dave Miller (2004), "Is the Kingdom Yet to be Established?" Apologetics Press, https://apologeticspress.org/apcontent.aspx?category=11&article=1088.